

Jordi Coca

El
darrer
dia

JORDI COCA

El darrer dia

Edicions 62

Barcelona

© Jordi Coca, 2022
Drets d'edició negociats a través d'Asterisc Agents

La citació de Pasolini de la pàg. 104 la donem en traducció de Joan Casas (Pier Paolo Pasolini, *Nois de la vida*, MOLU/s. xx, Barcelona: Edicions 62, 1994, p. 114).

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor; la llei preveu sancions per als infractors.

Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra, podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos, a través del portal www.conlicencia.com o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47. Tots els drets reservats.

Primera edició: setembre del 2022

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.
Diagonal 662-664 - 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: La Letra, S.L.

DIPÒSIT LEGAL: B. 11.591-2022
ISBN: 978-84-297-8046-8

Quan vam marxar definitivament de la rectoria de Tirós, on havíem mig viscut gairebé un quart de segle, no em treia del cap *El jardí dels cirerers*, la darrera comèdia d'Anton Txékhov. Nosaltres no érem propietaris de res, no ens havíem arruïnat a l'estranger, i, per tant, no ens angoixaven les dificultats econòmiques que a l'obra pateix l'aristòcrata Liubov Andréievna, però indubtablement a Tirós també hi deixàvem una part de la nostra vida. Marxàvem per culpa dels llops del bisbat, ja ho explicaré, però ens endúiem bons records d'aquell llarg període al poble: la il·lusió inicial, quan fèiem la reforma de la casa, els amics que hi vam trobar, les nits d'estiu al jardí, haver tingut el Núvol... Això sí: de tant en tant em venia a la memòria la pèssima impressió que m'havia fet aquell casalot quan, en entrar-hi per primera vegada, vaig constatar l'estat ruïnós dels sostres i les bigues, la humitat i la brutícia que s'acumulaven al bany i a la cuina, i la fortor insuportable de pols i de pixum de les habitacions.

Érem al cor de l'hivern i havíem aparcat a baix, a tocar de la carretera. Bufava una tramuntana dura, gèlida i antipàtica, i, pujant pels carrers empedrats i relliscosos que s'enfilen fins a l'església, el poble ens va semblar literal-

ment mort, devastat, com si hagués patit una guerra recent i tothom n'hagués fugit. En arribar a la plaça rectangular on aleshores hi havia la botiga de queviures, només hi vam veure fantasmes i gats; els fantasmes eren a les façanes velles, brutes i escrostades de gairebé tots els edificis, i els gats, prims, decrepits, neulats de llebrosia, ens observaven avergonyits rere les rodes dels tractors. Pels carrers del voltant hi havia una quantitat exagerada de felins arraulits en sacs llardosos i caixes de cartó; d'altres deambulaven silenciosament arran de les parets, com ànimes en pena i amb alguna menja fastigosa a la boca. Un gat negre amb els ulls encesos va treure el caparró per l'esvoranc d'una tanca, i dues gates blanques van lliscar una darrere de l'altra, com si també fossin fantasmes.

Ens havíem fixat en Tirós l'estiu anterior perquè els paratges de l'entorn enlluernaven: vinyes exultants i gairebé a punt de verema, la serra d'aire sa que ens separa de les lluminoses terres catalanes de França, el silenci vibrant, que al poble hi hagués poca gent i un bon restaurant rural... També ens van encuriosir el gran xiprer escapçat que era davant de la rectoria, l'església diminuta i el cementiri quasi romàntic i aleshores atapeït de nínxols i tombes, que anys després va ser dessacralitzat i es convertí en un mirador esplèndid. El capellà que aquell dia d'hivern ens va obrir l'antiga rectoria es deia mossèn Joan; no anava gaire abrigat, era jove, intel·ligent, discret, de pell molt blanca, i a mi em va semblar que sortia d'una novel·la de Pavese.

—Hi falta una part del teulat... —ens va advertir honestament mossèn Joan abans d'entrar a l'immoble.

I, efectivament, l'interior era una calamitat i un desconsol: sostres desmesuradament alts i en part enfonsats per les filtracions de pluja, bigues corcades, envans inútils,

humitat per tot arreu, mobles vells, trencats i colgats de pols, roba bruta en alguna de les habitacions, incúria ofensiva a la cuina i al vàter, rajoles trencades i aquella pols, molta pols, mil·lennis de pols enganxosa. Calia invertir-hi força diners, en aquella casa, però en general les condicions que aleshores plantejava el bisbat eren raonables: ens oferien aproximadament vint anys de lloguer durant els quals s'aniria descomptant un preu simbòlic fins a amortitzar el capital que nosaltres invertíem en l'obra. No hi podíem fer res ostentós, i només demanaven que ens integréssim en el poble, que no provoquéssim escàndols i féssim les obres amb els paletes i manobres locals. Tot el que proposaven ens semblava bé, i, com que aleshores vint anys eren una eternitat...

Amb dubtes, així va començar tot. Mesos d'enderrocar envans on després hi hauria la cuina diàfana i el menjador, mesos d'obrir finestrals per gaudir de la claror i la serra, mesos també per refer teulades i construir una gran vidriera que relacionés la sala amb la terrassa, des de la qual baixàvem al jardí per una escala fosca... Els projectes d'habilitació, certament modestos, també passaven per fer-hi una dutxa, per canviar completament la instal·lació elèctrica, per dotar-nos de calefacció i d'una gran estufa de llenya a la cuina. No volíem tocar res estructural, però potenciàvem al màxim els grans espais, de manera que tret de les habitacions, a la planta on viuríem no hi hauria portes. I, tal com s'havia acordat, els paletes i el manobre eren del poble.

Durant les visites de seguiment que fèiem, a més de vigilar el pressupost i de decidir els materials, els colors de les parets, les marques dels electrodomèstics, el terra que posàvem a la cuina i de quin color pintàvem les bigues,

solíem anar sovint a dinar o sopar al restaurant de Tirós. Era emocionant veure que tot avançava a poc a poc i com naixia una vida nova entre aquelles quatre parets. A més d'això, va resultar que ens enteníem la mar de bé amb el mossèn: nosaltres li vam dir de seguida que no érem creients però que apreciàvem el paper social d'una part de l'Església i que teníem molt en compte els valors espirituals. Ell ens va respondre que agraïa la nostra sinceritat i que cadascú era lliure de triar el seu camí, i de seguida vam veure que sabia perfectament bé quin era el seu paper en aquella comunitat rural, i jo diria que ens vam fer amics.

La decisió de llogar aquella rectoria, la despesa que ens suposava, l'anar i venir per fer el seguiment de les obres i el projecte inconcret i a llarg termini de quedar-nos-hi a viure, ens estimulava, però també era un neguit, i de vegades jo tenia somnis estranys. En recordo un que va ser recurrent i inquietant durant una temporada: tot i que les obres encara no eren acabades, em quedava a dormir a la rectoria, i, en la quietud de la matinada, em despertava una claror blanquinosa i inestable de fluorescent antic que brunzia lleugerament i feia pampallugues. M'aixecava amb una certa aprensió, mig marejat per les fortors de pintura i dissolvent, i, en entrar a la sala, em meravellava veure una dona ja gran i abillada amb una llarga camisa de dormir immaculadament blanca, que s'asseia al sofà, i, lentament, es duia un cigar a la boca. Fumava ostensiblement, exhalava força fum, un fum blavós i dens, i després llençava despectivament el cigar a terra, i, màgicament, tornava a començar sense que jo aconseguís de veure d'on treia el tabac ni com l'encenia. Quan es cansava de fumar s'enfilava la camisa de dormir cuixes amunt i separava les cames. Jo me la mirava sense gosar de dir-li res, però no

tenia por; més aviat estava sorprès, l'observava, i deduïa que aquella dona era més a casa seva que no pas jo.

En un altre somni em despertava de matinada i em sentia empès a inspeccionar obsessivament la rectoria; ho regirava tot, buidava armaris, desplaçava mobles, descobria cambres immenses que encara no havia vist, i, entre els materials dels paletes trobava objectes diversos la majoria dels quals em semblava que duïen malastrugança: eren tisores obertes, pintes brutes, manyocs de cabells foscos, miralls trencats... També veia sobreeixir silencioses i contínues glopades d'aigua del pou que era al jardí, de tal manera que primer s'inundava la planta baixa de la rectoria talment fos una piscina immensa, i després tot l'edifici, però miraculosament ni una sola gota sobreeixia o s'escolava enllà de les nostres parets.

Com que Tirós era un poble petit, d'uns cent cinquanta habitants, no ens va costar gaire de conèixer els veïns: per exemple l'alcalde d'aleshores, el senyor David, que era un home gras, simpàtic, de pell rosada i bon jan. Vivia a tocar de casa, feia un vi blanc excel·lent, s'atabalava quan havia de parlar en públic, i per això mateix a la festa de la vellesa llegia amb dificultat un paper curt i ambigu en què deia que calia respectar els que tenien una certa edat per tot el que havien fet pels més joves. També hi havia el matrimoni silenciós de Cal Pons, el fill del qual de vegades feia bordar els gossos expressament fins al deliri, cosa que mai no vam entendre. I la Marga, que havia heretat la botiga de la seva mare però la va tancar al cap de poc de ser nosaltres al poble, i un dels manobres, escardalenc i nerviós, que es deia Ramon, fumava intensament i era molt

aficionat al cinema; parlava amb passió de David Lean, i especialment de les pel·lícules que tenien un plantejament grandios i èpic com ara *El puente sobre el río Kwai*, *Lawrence de Arabia*, *Doctor Zhivago*, *La hija de Ryan*, *Pasaje a la India...* Nosaltres, la Gemma i jo, sempre ens aturàvem a saludar els coneguts, i especialment la gent del restaurant i els treballadors de la cooperativa, un dels quals era l'únic del poble que parlava sistemàticament en castellà, i també ens fèiem amb un parell de residents alemanys que estaven rehabilitant una casa amb la intenció de fer-ne apartaments turístics.

El paleta amb qui havíem pactat de fer les obres es deia Santi, i a Tirós era com un líder local perquè organitzava els sopars col·lectius, parava les taules per a les quines, tenia cura del dia de la vellesa i contractava les orquestres per la festa major, amb independència de qui portés la regidoria de cultura o la comissió de joves que també treballava per la festa. Era solter, tenia temps per tot, i malgrat ser barroer en les formes, al poble era molt apreciat. El Santi també fumava desmesuradament, s'afaitava només un dia a la setmana, i, malgrat el que vam saber després, aparentment feia possible que les obres de la rectoria evolucionessin sense entrebancs.

I ens vam anar fent càrrec de com era aquella petita població arrapada a un dels turons de la serra i que en altres moments havia estat una referència pels contrabandistes de tabac, cafè, petroli, publicacions pornogràfiques i ves a saber quantes coses més. Aleshores això s'havia acabat, o es donava d'una altra manera al pas fronterer que, d'ençà d'aplicar-se les normes europees sobre duanes, depenia oficialment del turisme i de les grans superfícies comercials que s'hi instal·laven. Però hi havia al-

tres negocis en aquella zona, especialment prostíbuls que s'anunciaven amb neons acolorits, i ningú no es queixava. A la frontera s'havia establert, doncs, una falsa normalitat que era impossible sense encobriments de tota mena, cosa que oferia una bona possibilitat literària per endin-sar-se en els budells de la política. En canvi Tirós semblava una comunitat on bàsicament s'hi estaven persones jubilades amb la majoria de les quals costava d'establir-hi una mínima relació de confiança perquè, tal com ens havien advertit, el tarannà d'aquella zona era precisament així: de gent malfiada, de poc parlar, i que per no comprometre's saludaven amb un gest breu o amb un petit moviment de cap.

Gairebé al final de les obres, quan ja pujàvem al poble cada setmana, ens va sorprendre el tràfec d'obrers que hi havia: paletes, pintors, lampistes, instal·ladors d'antenes de televisió, de telefonia i d'electrodomèstics, els distribuïdors de les bombones de gas, els muntadors de l'estufa, la jardinera que havia de plantar el prunus vermellós, les moreres inicialment primes i l'olivera de plata... Era com en els assajos de les obres de teatre, quan a partir d'un moment determinat tots els que hi participen saben què han de fer i comencen a moure's pel seu compte, autònomament, i ben coordinats amb la resta. Aleshores apareixen al teatre els tècnics de llums i de so, l'escenògraf, els maquinistes, els responsables del vestuari i la perruqueria, la maquilladora, el fotògraf, la gent de premsa i de producció... Tothom té les seves responsabilitats, i, amb sort, les coses es van concretant en una calma estranya. Doncs a les obres de la rectoria també va arribar allò d'anar acabant etapes: quan es

posava l'última finestra i la casa quedava tancada, quan la calefacció ja funcionava amb un petit esclat de joia general, quan el pintor feia el retoc final de les bigues negres, quan ens posaven les mosquiteres per evitar problemes durant l'estiu... I de tot això, com si no res, ja havien passat vint anys i deixàvem la casa.

Encara ara no estic segur de si em va saber greu aquest comiat. Em sembla que no, però sobre aquest tema tampoc no pensem exactament el mateix, la Gemma i jo. A mi Tirós mai no em va agradar; d'ençà del dia rúfol en què hi vam posar els peus per primera vegada, sempre m'ha semblat un indret esquerp pel qual ningú no sentia cap afecte. Els primers temps de ser-hi no hi havia ni enllumenat públic, i, de nit, els carrers costeruts semblaven una gola de llop; no hi havia cap altre servei tret de la botiga i del restaurant; les parets seques dels accessos al poble s'estaven esmicant, les façanes de les cases ja he dit que testimoniaven una guerra ferotge i perduda; el cementiri adossat a l'església era massa evident, i arreu hi havia gossos i gats que malvivien al carrer. Això era Tirós.

Jo hi he passat molt més temps que no pas la Gemma, al poble, i els primers anys m'hi estava sol ben bé mitja setmana mentre ella treballava a Barcelona. De fet, segons com tingués els horaris de les classes, em podia estar força dies treballant a Tirós. La casa ens havia quedat bé, i, prescindint del que he dit, m'agradaven la pau i la calma que s'hi respirava tant a l'hivern com a l'estiu. Quan feia fred sortia poc, anava el més just a la botiga de la plaça dels gats i dinava sovint al restaurant, la mestressa del qual també els primers temps era una senyora grassa i geniüda que semblava servir-te de mala gana; es deia Rita, i el seu marit, l'Esteve, s'estava sempre darrere de la barra sense

dir res. Però s'hi menjava bé, a un preu més que acceptable, i també era una manera de deixar-me veure i de parlar amb algú, encara que fossin únicament quatre mots. Els hiverns, els dies eren curts de claror i llarguíssims de feina, eterns, i les hores passaven lentament, i quan ja havia escrit i llegit tot el que em calia, no sabia què fer. Llavors m'escapava una estona a caminar pel poble veí, on hi havia una mica més de vida, o saltava a França pel coll de la Serra i passava unes hores a Perpinyà o a Ceret, on es respirava tot un altre ambient, amb restaurants agradables, galeries d'art, llibreries, botigues de moda, cafès amb grans terrasses plenes de gent encara que fes fred...

Si no sortia, a primera hora del matí baixava al jardí, quan la gespa encara era molla. Hi havíem plantat dues moreres raquítiques que semblaven tretes d'una obra de Beckett, i, si bufava la insuportable tramuntana, tan mitificada a la literatura del país, la sentia udolar i veia aquells arbres del jardí i els de la serra del davant vinclar-se i agitar-se com si haguessin enfollit. Era un jardí que nosaltres en dèiem a la Txékhov, amb una glorieta metàl·lica i tot, però amb una atmosfera més aviat de l'irlandès Beckett, especialment pels arbres escanyolits que he dit.

Així que es feia fosc, quan estava sol a la rectoria em començava a imaginar situacions inquietants: per exemple em veia de nit caminant pel carrer Estret, que va de casa a la plaça Nova, fins que de sobte un embat de tramuntana m'enlairava impetuosament per damunt de les teulades, i, en la foscor, levitant i aprenent a volar, intuïa les finestres daurades i el fum blanquinós de les xemeneies de tot el poble. De matinada em despertaven els cruixits de les bigues noves, i, tot i identificar perfectament què eren aquelles gemegors, del llit estant m'imaginava els difunts del

cementiri del costat xerrant... A causa de les pampallugues d'un fluorescent, també imaginat, em llevava, i llavors la vella que estava asseguda al sofà m'ensenyava les cuixes tot alçant-se la camisa de dormir immaculada.

En la quietud de l'hivern i en un poble remot i de gent gran, podia treballar moltes hores, però ningú no es passa el dia sencer escrivint. De manera que de tant en tant, a primera hora del matí m'arribava a alguna cala propera i escoltava en silenci la remor de les onades i admirava els colors del mar, que oscil·laven entre el verd, el gris i el blau. Era agradable notar al cos la tebior del sol d'hivern, i després, al port esportiu, observava el bressoleig de les barques i mirava de precisar el sentit del que feien les persones que hi feinejaven: un home vell i de cabells blancs pouava aigua del mar amb una galleda i la llançava a la coberta del veler; una noia jove i rossa baixava precipitadament al camarot i reapareixia de seguida a coberta sense cap justificació; una dona grassa es passava els dits pels cabells aparentment per eixugar-se'ls, i, més enllà, un nen s'ajupia per acaronar un gos blanc.

De tant en tant necessitava sortir de l'antiga rectoria, que era gran, inacabable, de dos nivells, i a la qual, com que el poble feia pendent, podies accedir per la part de baix o pel pis, que era on habitualment ens estàvem. Des d'aquesta planta, amb els grans finestrals que hi havíem obert, de dia vèiem les vinyes i la serra al fons, que ens separava dels camins que duïen a l'antic monestir de Sant Jaume del Port, una veritable ruïna sense interès i a punt d'esmicolar-se que els ingenus i optimistes reculaven fins a l'època de Carlemany. Des de la terrassa de l'altra banda vèiem l'església-fortalesa i el carreró que baixa fins al riu i la carretera. A la planta, on tradicionalment s'hi tenia el

bestiar, no hi havíem fet res, de manera que era un espai ignot amb presències i sons inquietants.

També he dit que a Tirós hi havia força gossos, en part perquè era un poble de caçadors, però ara voldria recordar un quisso menut i ben especial: el Bus. El Bus era un gosset que va aparèixer misteriosament a la parada del cotxe de línia, i precisament per això duia aquest nom de Bus. La gent deia: «L'han trobat a la parada del bus, l'hi ha deixat algú que anava amb el bus, sort que no l'ha atropellat el bus...», i li va quedar Bus.

Era evident que l'havien abandonat a contracor perquè l'animaló era en una capsa, amb un grapat de diaris arrugats per tal que no passés fred. Algú del poble se'l va afillar, el va tenir a casa durant un temps, li va donar menjar i beure i li va posar el nom de Bus. Però ben aviat aquell cadell de color torrat i blanc, amb orelles llargues i cara rodona, que semblava una mena de Cavalier King d'aspecte simpàtic, eixerit i seriós, va esdevenir la mascota del poble. Tothom se l'estimava, mai no li faltava res, entrava i sortia d'on li venia de gust, tenia menjar i beguda, i de tant en tant algú el duia al veterinari i el vacunaven i el rentaven.

Amb el temps es va començar a dir que el Bus era el xèrif del poble, i, de fet, s'hi movia com si tot Tirós fos seu i ell n'hagués de tenir, efectivament, un cert control. Tan aviat el veies a les vinyes de baix com a la plaça Nova o bé a la cooperativa vinícola, i també a la *seva* parada de l'autobús. Que anés tan sovint a aquest punt de referència resultava emotiu, però en realitat més que aturar-s'hi el que feia era passar-hi amb molta dignitat. La ronda que feia habitualment pel poble era anar a la masia de la Vinya

Gran, on vivien uns amics, passar el pont i pujar pels carrers que s'enfilen cap a l'església; del pati de l'Ajuntament, on entrava com si fos una autoritat, anava al carrer Estret i a la plaça Nova, i tornava a la parada del bus; després passava per la cooperativa i agafava el camí que duia a les vinyes de baix. Aquest era el seu territori, i semblava talment que l'inspeccionés.

Del Bus mai no es va saber cap entrebanc important, i, certament, feia patxoca que s'hagués adaptat tan bé a la vida de Tirós. Hi estava completament integrat, i ningú no semblava pertànyer tan plenament al poble com ell. Quan més endavant la Sílvia va obrir la botiga nova al carrer Estret, era habitual veure el Bus assegut a l'entrada, com si vigilés la clientela, i els diumenges al matí es personava a la plaça de l'església a l'hora de la missa, i fins i tot mossèn Joan el saludava. La Quimeta el deixava dormir sota cobert al seu hort, el Nando de la Cooperativa també li donava tota mena de facilitats per entrar i sortir, el Santi paleta li tenia moltes consideracions, com si compartissin el lideratge del poble, i la senyora Lola i el Carles el deixaven entrar a la plaça on es feia el ball de la festa major, que era on ells vivien.

Però hi ha una altra cosa interessant del Bus: com que era tan lliure i tan particular, amb el temps va resultar que s'aparellava pràcticament amb totes les gosses del poble i, per tant, de mica en mica, Tirós s'anava omplint de petits gossets que se li assemblaven: pelatges torrats amb clapes blanques, caretes rodones, orelles caigudes... Eren fills i filles del xèrif, del pare Bus, que mai no va canviar ni un mil·límetre el seu capteniment: estar bé amb tothom, moure's com si el poble fos responsabilitat seva, evitar els embolics i no renunciar a aquella autoritat difusa de què gaudia.

Naturalment, al poble hi havia molts altres gossos; deixant de banda els que acompanyaven els caçadors, que a mi sempre em van semblar injustament explotats i que sovint passaven hores en unes gàbies-remolcs brutes i sòrdides, ara recordo el rottweiler inquiet i fosc que s'estava en un jardí del carrer Estret i que bordava de manera amenaçadora, el bòxer de color xocolata que el senyor Miquel duïa a passejar cada dia amb tota la calma i els pomerània petits i nerviosos que vivien a casa del Francesc, carnisser de Farguells. Però de gats n'hi havia més, molts més, i se la campaven per on volien.